

TRE SMÅ BJÖRNAR

Av fil. lic. LEIF CARLSSON

Den allmänna indignationen mot »björnjakten» i Orsa båtar föga. Något gott skulle i varje fall komma av det hela, om episoden kunde ge upphov till eftertanke över rovdjursfrågan i dess helhet och krav på en snabb lösning av detta ytterst allvarliga och bråds-kunde naturvårdsproblem, skriver i denna artikel fil. lic Leif Carlsson, som länge ägnat dessa frågor speciell uppmärksamhet. Författaren önskar en total fridlysning av de fyra stora rovdjur, som ännu finns kvar i landet: björn, varg, lo och järv. Det är hög tid, att den ända sedan 1949 arbetande jaktutredningen blir färdig med sitt betänkande.

tillflykt i ett träd. En av ungarna sköts i trädet. De två andra tumlade ner och tog till flykten. Den bålde jägaren kastade för säkerhets skull enligt egen uppgift ett slumpskott efter dem. — Nästa dag påträffades också den ena av dem död, och vår nimrod kunde alltså på sin skottlista anteckna sammanlagt tre fällda björnar. I själva verket torde han kunna gottskriva sig fyra — om den ensamma överlevande ungen på egen hand skall kunna klara sig över vintern lär nämligen vara högst tveksamt. Massakern i Orsa bör ses mot bakgrunden av att björnstammen i Dalarna uppskattats till vid pass 25 djur — i ett slag har alltså — om detta är riktigt — en sjättedel av beståndet utplånats.

Incidenten väckte en allmän och berättigad harm, vartill självfallet de motbjudande omständigheterna och dådets kompletta meningslöshet bidrog — björnfamiljen var känd i trakten för sin fredlighet, jägaren hade på intet sätt hotats, än mindre angripits. Indignationen i och för sig båtar föga; men något gott skulle i varje fall ha kommit av det hela om episoden kunde ge upphov till eftertanke över rovdjursfrågan i dess helhet och krav

I mitten av oktober detta år upprördes den svenska TV-publiken av en film som visade ett groteskt fall av »björnjakt» i Orsa finnmark. En älgjägare sköt först en björnhona och tog sedan — efter att ha arrangerat filmning av bedriften — i tu med hennes tre ungar som sökt

på en snabb lösning av detta ytterst allvarliga — och brådskande — naturvårdsproblem.

Affektladdade föreställningar

De stora rovdjuren — björn, varg, järv och lo — har som bekant länge varit föremål för en intensiv förföljelse. Motiveringarna för denna har varit många. Ekonomiska intressen, ofta mer eller mindre missuppfattade, som vanligt hänsynslöst tillgodosedda utan tanke på andra värden, har väl spelat en väsentlig roll. Affektladdade föreställningar om rovdjurens »skadlighet» i största allmänhet har också betytt mycket, trots att detta i ett balanserat biologiskt system är ett skäligen meningslöst begrepp. Sist men inte minst florerar alltfört i vida kretsar skräckidéer om rovdjurens farlighet, trots att det tycks omöjligt att på de senaste hundra åren finna något säkerställt fall där björn angripit människa utan att vara förföljd eller skadeskjuten; beträffande de tre övriga arterna är frågan över huvud inte aktuell. Alla dessa faktorer, andra att förtiga, har samverkat till en aggressiv inställning mot rovdjuren som i många fall synes omöjlig att rubba med förnuftsskäl.

Det säger sig självt, att förföljelsen från människans sida inte är den enda orsaken till rovdjursstammarnas nedgång. Bebyggelsens utbredning, vägbyggen, vattenregleringar och annat mera har trängt tillbaka rovdjuren, vilka som bekant är mycket skygga och dess-

utom ställer krav på vidsträckta vandringsområden. I nuläget förefaller det emellertid uppenbart, att det är jakttrycket som är den strategiskt verkande faktorn — så stark att åtminstone ett par av de fyra arterna står inför en total utplåning, om inte skyddsåtgärder utan dröjsmål vidtages.

Av lätt insedda skäl är det svårt att erhålla exakta uppgifter om viltstammars omfattning. Genom den av jägmästare Bertil Haglund under flera år ledda rovviltundersökningen förfogar vi emellertid nu över aktuella uppskattningar gjorda med den grad av noggrannhet som är möjlig att uppnå. Enligt uppgift torde för närvarande finnas omkring 300 björnar. En viss, glädjande tillväxt av stammen synes konstaterad, men en begränsning av avskjutningen — omkring 25 årligen — anses önskvärd. Lodjuren torde vara något färre; 1957 uppskattades de till 270. Avskjutningen håller sig mellan 10 och 20 om året. För järven är situationen prekär, för vargen katastrofal. Järvstammen uppskattas till mellan 75 och 130 djur, att jämföras med 200 år 1942. Eftersom avskjutningen är omkring 25 om året är det uppenbart att beståndet kommer att nedgå. Då jakten i väsentlig mån inriktas på fångst av honor med ungar ligger det i sakens natur att reproduktionen skadas speciellt allvarligt. Vargstammen slutligen uppgår till — kanske — ett drygt tiotal djur. Eftersom 13 vargar dödades 1964 ligger det i öppen dag,

att arten står inför förintelse i vårt land om inte skyddsåtgärder genast sättes in; detsamma gäller, om än med något längre respit, för järven.

Gällande rättsregler

Gällande rätt på området ser i stort sett ut som följer.

Björn och lo åtnjuter ett visst skydd, låt vara otillräckligt (särskilt för björnens södra utbredningsområde). I Norrbottens och Västerbottens län, Jämtlands och Västernorrlands län är björnjakt tillåten endast under september och oktober, i övriga delar av riket under hela året (dock ej på kronans mark). Lo får jagas i hela riket under januari. Varg och järv är fredlös hela året. Till yttermera visso gäller för dessa två arter särskilt »liberala» jaktregler — de får jagas med tandad sax eller spjut; varg rentav med militärgevär och (enligt kungl. brev 1962) helikopter. Dessutom utgår skottpengar på genomsnittligt 4000 kronor för varg och 500 kronor för järv.

Att situationen är ohållbar om den bedömes enligt de principer som ligger till grund för modern naturvård och tagit sig uttryck i den nya naturvårdslagen torde vara obestridligt. Naturen utgör en gemensam nationell tillgång som skall skyddas och vårdas — detta är utgångspunkten. Lagstiftningen präglas, som Vetenskapsakademien i samband med rovdjursfrågan betonat, av den principiella uppfattningen, att den natur vi skall lämna i arv till våra efterkommande

bör omhänderhas icke uteslutande med hänsyn till nutidens ekonomiska behov och önskningsar. Naturvårdslagen ger som känt Konungen myndighet att med fridlysning ingripa om fara är att djurart försvinner. Formellt sett är detta lagrum ej tillämpligt på de stora rovdjuren — dessa sorterar under jaktlagstiftningen — men givet är, att lagens anda i högsta grad måste gälla även dem. Den i och för sig måhända förträffliga principen att ej föregripa en pågående utredning har i detta stycke fått beklagliga konsekvenser. Alla framstötter — och de har inte varit alldeles få — om fridlysning av de stora rovdjuren har nämligen slentrianmässigt hänskjutits till den sittande jaktutredningen. Visligt trög till verkan har sagda utredning grubblat över sina erkänt svåra problem ända sedan 1949. Om lyckan är god kommer den, enligt förkljudande, att bli färdig nästa år; förra året ställdes dock dess betänkande i utsikt till 1965.

Fridlysning önskvärd

Vad man i den aktuella situationen skulle önska är tvivelsutan en resolut och total fridlysning av alla de fyra stora. Även om tilläventyrs björn och lo — i vissa delar av riket — skulle tåla en viss beskattning, är det uppenbart att den inte bör få ske på det sätt som demonstrerats i Orsa. Än så länge gör man tydligen klokt i att räkna med att känslorna på många håll är så häftiga — och omdömet förty så grum-

lat — att den i princip fria avskjutningen inte kan få komma ifråga. När det gäller björn och lo kan inte rimligen några avgörande skäl *mot* fridlysning anföras (ehuru lostammens lokalisering till renområdena onekligen utgör en problematisk omständighet). De nackdelar deras fortvaro i vår natur möjligen kan sägas medföra väger mycket lätt i jämförelse med angelägenheten att hindra faunans utarmning. Något mer problematiskt är läget för järv och varg, även i dessa fall dock huvudsakligen av emotionella skäl. Glädjande nog har emellertid tredje lagutskottet för kort tid sedan — trots de kända affektbetonade argument som brukar anföras mot dessa arter — givit uttryck för den uppfattningen att även de bör skyddas mot utrotning. Förslag till fridlysning av varg har senare — utan avbidan på jaktutredningen — aviserats från jordbruksdepartementet. Sakligt sett måste detta vara den enda rimliga ståndpunkten. Järven, vårt största mårddjur, är ett på flera sätt intressant, men fortfarande märkligt okänt inslag i vår natur — vi bör ha råd att behålla den. Vargen slutligen, mest hatad bland rovdjur, är som Kay Curry-Lindahl uttryckt saken, ett levande fornminne, sedan fem årtusenden vildmarkens karaktärsdjur framför andra. Det vore intet mindre än ett kortsynt barbari

att tillåta att sådana komponenter i var natur försvinner. I många andra länder har dessa arter redan utrotats; så mycket mera angeläget att de stammar som finns kvar hos oss bevaras.

Ersättning för skador

Man vill därför gärna hoppas, att jaktutredningen, när den äntligen redovisar resultatet av sin mer än decennielånga möda, tar steget fullt ut och föreslår ett effektivt fredande av *samtliga* de stora rovdjuren. Enstaka exemplar, som bevisligen vållar skada på folk eller få får sedan under kontrollerade former nedläggas. Att ersättning för vållade rovdjursskador skall lämnas, gärna med viss generositet, säger sig självt. Mycket tyder på att en översyn av reglerna därvidlag är befogad. Rovdjursjakt i de former den nu alltför ofta tar måste där emot bringas att upphöra: avlivandet av fredliga blåbärsätande björnar, hetsen efter de få kvarvarande vargarna, den motbudande yngelfångsten av järv, panikjakten efter enstaka uppdykande strövande lodjur. — Den ansvariga jägar- och naturvårdsopinionen har enhälligt fördömt ett tilltag som björnmassakern i Orsa. Det är hög tid att den opinionen får ett effektivt ryggestöd i gällande rätt och en genomtänkt naturvårdspolitik.